YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

4.9.2019 VVTDno-2019-668

Perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Asia: K 3/2019 vp Hallituksen vuosikertomus 2018

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto Hallituksen vuosikertomuksesta 2018

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi hallituksen kertomusta käsiteltäessä. Hallituskauden viimeinen kertomus tarjoaa mahdollisuuden käsitellä myös viime hallituksen koko ohjelmaa ja sen toimeenpanoa yhdenvertaisuusvaltuutetun näkökulmasta.

Yhdenvertaisuuden teemat hallituksen kertomuksessa

Yhdenvertaisuutta käsittelevien teemojen osuus hallituksen kertomuksessa on niukka ja painottuu yleisen yhteiskuntakehityksen kuvaamiseen. Hallitusohjelman toimeenpanoa koskevassa osuudessa: ”2.1.1 Kestävän kehityksen tila Suomessa – Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi” kuvataan joitakin viime vuosien kehityskulkuja muun muassa seuraavasti: tuloerojen kasvu näyttää pysähtyneen, asuinalueiden eriarvoisuus on kasvanut, nuorista yhä useampi on koulutuksessa tai töissä, mutta tästä huolimatta nuorten luottamus suomalaiseen yhteiskuntaan on vähentynyt.

Lisäksi kohdassa ”2.5.3 Lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja voimavarojen vahvistaminen” kannetaan lasten ja nuorten yhdenvertaisuudesta erityistä huolta. Hallitus toteaa kertomuksessaan, että tietyt ryhmät kuten sijoitetut lapset, toimintarajoitteiset lapset ja maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat lisätoimia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää onnistuneena, että kertomuksessa tunnistetaan ongelmia, jotka edellyttävät kohdennettuja toimenpiteitä yhdenvertaisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Yhdenvertaisuus ei tarkoita vain kaikkien samassa asemassa olevien kohtelemista samalla

tavalla. Yhtä olennaista on, että erilainen tausta tai elämäntilanne ymmärretään perusteeksi erityiskohtelulle silloin kun sen tavoitteena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen.

Perustuslakivaliokunnan mietinnön perusteella eduskunta on edellyttänyt hallitukselta toimenpiteitä viittomakieltä käyttävien henkilöiden oikeuksien toteutumiseksi. Hallituksen vastausta kertomuksessa ei voi kehua, koska se keskittyy yleisen tietoisuuden lisäämiseen viittomakielisten oikeuksista. Viime viikolla KELAn julkistamat tilastot tulkkauksesta kertovat, että tulkkauksen saatavuudessa on edelleen parantamista. Vaikka 96 % tulkkitilauksista pystyttiin toteuttamaan, tarkoittaa se sitä, että tuhannet tulkkaustilanteet jäivät vaille tulkkausta. Lisäksi alueelliset erot ovat edelleen isoja ja esimerkiksi kirjoitustulkkauksista pohjoisen alueella voitiin toteuttaa vain 71 %.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää erityisen ongelmallisena, että kaikille äidinkieleltään viittomakielisille lapsille ei edelleenkään tarjota viittomakielen opetusta, vaan tämä on harkinnanvaraista ja riippuu kuntien halukkuudesta käyttää tähän resursseja. Valtuutetun mielestä lapsella tulisi olla oikeus viittomakielen opetukseen myös niissä tilanteissa, joissa kuulevan lapsen vanhemmat ovat viittomakielisiä tai kuurona syntyneellä lapsella on sisäkorvaistuke.

Kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden toteutuminen

Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain mukaan valtuutetun yhtenä tehtävänä on myös seurata kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista. Tähän sijoittuu myös viime hallituskauden yhdenvertaisuuden näkökulmasta merkittävin tapahtuma: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen voimaansaattaminen Suomessa. Sopimus astui voimaan Sipilän hallituksen viimeistelevien lakien pohjalta kesäkuussa 2016.

Sopimuksen voimaantulo on jo muuttanut vammaisten henkilöiden asemaa Suomessa. Sopimus korostaa vammaisten henkilöiden osallistumista itseään koskevaan päätöksentekoon, työssäkäyntiin ja koulutukseen sen sijaan, että vammaiset henkilöt on aikaisemmin nähty vain terveydenhuollon tai sosiaalipolitiikan kohteina.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu antaa kerran vaalikaudessa kertomuksen eduskunnalle. Viime talvena eduskunnassa käsitellyssä kertomuksessaan (www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2018.pdf) valtuutettu

muun muassa esitti, että yhdenvertaisuuslakiin tehdään osittaisuudistus. Yhtenä perusteena oli, että vammaissopimuksen edellyttämä velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin (eli velvollisuus mukauttaa toimintatapoja ja päätöksiä) ei ole riittävän laajasti kirjattu lainsäädäntöömme. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus on nykyisen hallituksen ohjelmassa. Eduskunta edellytti viime keväänä valtioneuvostolta toimenpiteitä yhdenvertaisuuslain uudistamisen lisäksi myös muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamiseksi sekä ulkomaalaisten perheenyhdistämisen helpottamiseksi. Hallituksen toimenpiteet tulevat raportoitavaksi ensi vuonna hallituksen kertomusta käsiteltäessä.

Valitettavasti Sipilän hallituksen aikana saamelaisten oikeuksien kannalta keskeisen ILO 169 sopimuksen ratifiointi ei ole edennyt. Valtuutettu katsoo, että samalla tavalla kuin vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksessa, asiassa korostuu alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen.

Yhdenvertaisuuden merkityksen korostuminen

Yhdenvertaisuuden merkitys sekä kansainvälisissä sopimuksissa että suomalaisessa arvomaailmassa on viime vuosikymmenillä kasvanut. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsitteet ovat myös sisällöllisesti laajentuneet. Ymmärrämme sukupuolten tasa-arvon itsestään selvästi nyt paljon laajemmaksi kuin äänioikeutta naisille myönnettäessä tai ensimmäistä tasa-arvolakia säädettäessä 1970–luvulla.

Selvimmin yhdenvertaisuuden käsitteen muutos näkyy katsottaessa seksuaalivähemmistöjen asemaa ajassa taaksepäin. Vielä 1980–luvulla seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuus tarkoitti, että homoseksuaalisuus ei enää rikos tai sairaus, 2000–luvun alussa tunnustettiin lainsäädännössä samaa sukupuolta olevien parisuhteet ja vanhemmuus. Kuten tiedämme, viime hallituskaudella tuli voimaan tasa-arvoinen avioliittolaki.

Nyt yhdenvertaisuuden käsitettä tulkitaan suhteessa sukupuolivähemmistöihin. Myös eduskunta tulee arvioimaan, mitä Perustuslain 6 §:ään kirjoitettu yhdenvertaisuus lain edessä tarkoittaa sukupuolivähemmistöille eli henkilöille joiden fyysinen ulkoasu ja väestörekisterimerkintä ei vastaa heidän omaa käsitystään sukupuolestaan. Alaikäisten sukupuolivähemmistöön kuuluvien osalta on erityisesti huomioitava, että samassa Perustuslain 6 §:ssä korostetaan myös lapsen oikeutta saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun käsityksen mukaan suomalainen yhteiskunta on viime vuosikymmeninä merkittävästi monimuotoistunut ja tämä kehitys jatkuu. Osaamme yhä luontevammin suhtautua siihen, että meitä on monenlaisia ihmisiä kouluissa, päiväkodeissa, työpaikoillamme, arjessa ja myös viranomaistoiminnassa. Toisaalta ennakkoluuloja ja stereotypioita sekä jopa avointa vihaa eri vähemmistöjä tuodaan valitettavasti esiin hyvin kärjekkäästi jopa suoraan vähemmistöön kuuluville ihmisille ja näin loukataan heidän ihmisarvoaan.